

130 РОКІВ АНАТОМУ ТРОХИМУ ЦИМБАЛУ (1894-1985): ЛЮДИНА В ДОБУ ВІЙН ТА ПЕРЕТВОРЕНЬ СВІТУ

Базалій Я.Б., д. фіз.-мат. наук, професор
University of South Carolina, Columbia, USA

Професор Трохим Григорович Цимбал був пов'язаним з Харківським ветеринарним інститутом (ХВІ) та його закладами-наступниками з 1921 до 1973 року – від власного студентства, до багаторічного викладання. Але початок його дорослого життя відбувся до харківського періоду і проходив під впливом Першої світової війни та наступних Визвольних змагань в Україні, що відбувались одночасно з багатьма грандіозними змінами на європейському континенті. Це був «дикий і тривожний час, коли люди ходили голі й голодні й були велетнями й богами» (М. Хвильовий). Можливо тільки зараз, після 2014-го та 2022-го років, дух того часу стає нам більш зрозумілим на емоційному рівні. Трохим Цимбал потрапив до Харкова вже «нетрадиційним студентом», з досвідом як географічного, так і світоглядного характеру. Взаємодія його особи, походження, та надзвичайних обставин стане предметом цієї короткої доповіді.

Біографічні дані. Трохим Григорович Цимбал, якому судилося стати легендою ХВІ, родом із Полтавщини. Народився він 17 вересня 1894 року в селі Ковалі, у козацькій селянській родині. У 1908 р. він закінчив двокласне міністерське училище (зі строком навчання у 5 років) у Чорнухах. Далі навчався спочатку в трирічній сільськогосподарській школі в Жабках (Полтавська губернія), потім у Надеждинській однорічній школі скотарства та молочного господарства (Рязанська губернія), нарешті – на тримісячних контроль-асистентських курсах при Північному сільськогосподарському товаристві в Петербурзі, куди після закінчення був запрошений на роботу і звідки в січні 1915 р. його призвали до армії.

Далі – служба рядовим у 14-му Сибірському батальйоні у Красноярську, курси прапорщиків у Сибіру, знов служба – десь у Фінляндії. В касарнях царського війська Трохим Григорович не полишав надії повернутися колись до навчання. Демобілізувався Трохим Григорович у чині підпоручика у квітні 1918 р., коли минуло вже більше року від початку революції. З того ж квітня 1918р. Трохима Григоровича зараховано слухачем 3-го курсу підготовчих курсів при Київському Державному університеті. Та час неблаганно накидає свої життєві шляхи. З записів у військовому квитку ми знаємо, що замість навчання з грудня 1918 р. Трохим Григорович – у війську української Директорії. Поранення, тяжкий висипний тиф і майже неймовірне повернення додому. В 1920 р. він очолює підрозділ тваринництва в Лохвицькому повітовому земельному відділі, а в 1921 році Союз "Всеработземлес" відряджає його на навчання до ХВІ, з яким доля поєднала Трохима Григоровича від жовтня 1921 р. на все життя.

Конкурси при вступі до ветеринарного на порядок перевищували такі до медичного інституту. Трохим Григорович теж відмовився від пропозиції навчатись у медичному інституті. Згадуючи про це, посміхався: «Занадто вже люблю коней». На другому курсі завідувач кафедри анатомії, проф. Д.П. Поручиков запросив Трохима Григоровича на посаду препаратора при кафедрі анатомії. Маю враження, що деякими препаратами того часу кафедра може похвалитись чи не до сьогодні – в усякому разі про це згадували, коли інститут 1994 року відмічав сторіччя від дня народження Трохима Григоровича. Паралельно Трохим Григорович, починаючи з 2-го курсу, виконував і обов'язки молодшого викладача, а після закінчення інституту був зарахований на посаду асистента тієї ж кафедри. Дипломну роботу він виконував під керівництвом проф. Д.П. Поручикова, і стосувалася вона визначення віку коней по зубах. Вже тоді працював Трохим Григорович ґрунтовно, фундаментально. Надалі його наукові дослідження присвячені залозам внутрішньої секреції, зокрема епітеліальним тільцям, і в цій царині він стає, за твердженням колег, фахівцем світового рівня.

Паралельно в 1926-1929 рр. Трохим Григорович проходить курс аспірантури при науково-дослідній кафедрі морфології ХВІ під керівництвом професора Є.Ф. Лисицького,

якого любив і цінував надзвичайно. Роботу цю Трохим Григорович не захищав у зв'язку з ліквідацією науково-дослідних кафедр взагалі. Тим не менш, 1930 р. він отримує посаду доцента, і в липні 1933 р. кваліфікаційна комісія при НКО УРСР затверджує його в цьому званні. З 1933 р. Трохим Григорович завідує кафедрою анатомії в ХВІ, ще раніше – кафедрою анатомії заочного філіалу ХВІ, веде курс анатомії в Харківському зоотехнічному інституті. У січні 1939 р. Трохим Григорович захищає дисертацію з топографії та морфології епітеліальних тілець і отримує диплом кандидата біологічних наук. В 1939 році Трохима Григоровича поновлюють на посаді завідувача кафедри.

По поверненні в Харків восени 1943 р. Трохим Григорович знову працює завідувачем своєї кафедри анатомії ХВІ, і стає символом, знаковою постаттю, уособленням кафедри, легендою інституту. Його авторитет беззастережний – не тільки як висококваліфікованого фахівця, але і як Людини, людини мудрої, людини чуйної, яка зрозуміє і при потребі завжди допоможе, людини, що хоче, може, знає, як найкращим трибом організувати навчальний процес так, щоби випускник сам був упевнений у своїх знаннях, у своїй високій кваліфікації.

Завідував кафедрою анатомії в стінах своєї Alma Mater – Харківського ветеринарного інституту Т.Г. Цимбал загалом 12 років (1933-1935; 1939-1941; 1943-1949). На кафедрі багато сил і уваги він приділяв науковому та педагогічному росту молодих викладачів. Його вимогливість і принциповість поєднувались з чуйним і уважним ставленням до колег і студентів. Під науковим керівництвом Т.Г. Цимбала виконано три кандидатські дисертації – Чернякова М.М., Поляков М.М., Телегін В.А. Тисячі висококваліфікованих ветеринарних лікарів отримали путівки у життя.

Т.Г. Цимбал був видатним фахівцем з прикладної і клінічної анатомії, брав активну участь в республіканських, всесоюзних наукових конференціях, симпозіумах, з'їздах. Його фундаментальні праці з морфології прищитоподібних залоз свійських тварин широко відомі науковій спільноті нашої країни та за її межами. За результатами наукових досліджень у 1966 році, на 72 році життя, Т.Г. Цимбал успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора ветеринарних наук, а через рік автору було присвоєне звання професора. Доцент Телегін В.А., в свій час директор інституту, учень і протягом багатьох років колега, писав, що це був перший доктор наук в історії кафедри анатомії свійських тварин Харківського ветеринарного інституту.

Професор Т.Г. Цимбал зробив принципово нову систему вивчення анатомії свійських тварин, головними принципами та складовими його системи навчання були положення: знання треба добувати шляхом самостійного вивчення того чи іншого явища, поняття; вивчати треба не підручник, а натуральний препарат, користуючись підручником та конспектом, як допоміжними джерелами інформації; препарат повинен бути виготовлений власноручно. Впровадження в практику навчального процесу цих принципів вимагало від викладачів та студентів величезного рівня самовіддачі. Анатоміку працював щоденно до 22-ї години, поруч зі студентами завжди були викладачі. Т.Г. Цимбал залишав «анатомку» останнім. І так було протягом 50-ти років. Кожен студент виготовляв один суглобовий препарат, три м'язових, три судинних, три нервових препарати і здавав їх викладачеві групи.

Т.Г. Цимбал пройшов нелегку, але плідну життєву школу. Він був чудовим сім'янином, чуйним батьком. Разом із своєю дружиною, виростив і виховав сина і доньку, а в тяжкі голодні роки взяли на виховання ще двох нерідних дітей. Природа щедро нагородила його високими громадянськими якостями: доброзичливістю, чуйністю, вимогливістю. Врівноважений і вдумливий характер педагога обумовили щире повагу колег, учнів, друзів. Все його життя було пов'язане з Харківським зооветеринарним інститутом, з підготовкою вітчизняної школи анатомів, лікарів ветеринарної медицини, свої знання та багатий практичний досвід він охоче передавав молоді. Численних учнів та послідовників Т.Г. Цимбала приваблювали високий рівень знань, принциповість, щедрість натури і суворая велич Вчителя.